

Висновки. Таким чином соціо-еколого-економічний розвиток міських територій вимагає скоординованих дій у всіх сферах життя суспільства, адекватної переорієнтації органів місцевого самоврядування на нові соціальні, еколого-економічні стратегії розвитку, регулююча роль яких у зазначених перетвореннях є основною. Саме вони забезпечують створення умов, які підвищують зацікавленість громадян і соціальних груп, господарських суб'єктів у вирішенні завдань збалансованого розвитку міських територій.

Керований державою розвиток міських територій не може бути реалізований без розробки соціо-еколого-економічних стратегій, який сьогодні вже розглядається як особливий ресурс місцевого розвитку. В Україні управління лише почало набувати характеру стратегічного. Останнім часом значно підвищується інтерес до наукових досліджень з розробки окремих аспектів методології, моделей, концепцій територіального розвитку, високою є активність у напрямках розробки і практичного запровадження стратегічних підходів до державного управління розвитком міських територій. Проте існуючий вітчизняний досвід розробки соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій свідчить, що його значний потенціал використовується далеко не повністю, причинами чого є слабкість методологічного забезпечення моделей стратегічного вибору, відсутність відпрацьованої системи технологій, недостатній рівень розвитку стратегічного мислення персоналу, тощо. Системна реалізація стратегій територіального розвитку неможлива без розкриття основних принципів та напрямів стратегічної діяльності. Отже розробка соціо-еколого-економічних стратегій розвитку міських територій є одним з найважливіших завдань які постають перед органами місцевої влади та потребують подальшого вивчення та обґрунтування. Запропоновані у статті загальні принципи розробки соціо-еколого-економічних стратегій розвитку та основні науково-організаційні принципи територіального розвитку, цільові орієнтири, пріоритетні напрями розвитку міських територій можуть слугувати підґрунтям для наступних, детальніших досліджень.

Література.

1. **Данилишин М.** Місцевий економічний розвиток: моделі для успіху / Під ред. М.Данилишина. – Київ, «Інститут Реформ», 2003. – 41с.
2. **Богачов С.** Проблеми теорії і практики розвитку міста як соціально-економічної системи / С.Богачов, М. Мельникова // Вісник ТНЕУ. – 2007. - №3. – с.46-53.
3. **Шаров Ю.** Концептуальні питання стратегічного бачення розвитку міста / Ю. Шаров // Управління сучасним містом. – 2001. - №4-6. – с.88-94

Стаття надійшла: 11.12.2011 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Іванілов О.С.

УДК 35.073.52

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СЕКТОРУ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Шемаєва Л.Г., доктор екон. наук, професор
ДННУ "Академія фінансового управління", м. Київ

Анотація. В статті викладені авторські підходи до оцінки стану фінансової безпеки сектору державних фінансів України. Визначено структуру такого процесу та основні індикатори.

Ключові слова: державні фінанси, фінансова безпека, оцінка стану, функціонування економіки.

The abstract. The author's approaches to an estimation of stated sector of public finances of Ukraine financial safety are given in the article. The structure of such process and the basic indicators are advanced.

Keywords: public finances, financial safety, state estimation, economy functioning.

Постановка проблеми. Економіка України характеризується значною відкритістю і високими потенційними темпами розвитку. При цьому, процес структурної трансформації економічної системи досі триває та спрямований на підвищення ефективності її функціонування. Фінансова система та механізми державного регулювання продовжують формуватись. Це посилює актуальність впровадження комплексного підходу до оцінки факторів, що можуть негативно впливати на економічний розвиток економіки країни, її фінансову систему та окремі її сектори, призводити до виникнення фінансових криз. На сьогодні системного підходу до такої оцінки сектору державних фінансів в апараті державного управління України не існує. Отже, є потреба в розробленні концептуальних та методичних підходів до оцінки фінансової безпеки держави в сфері державних фінансів, її інтеграції у систему загальнодержавного управління (систему аналізу, контролю, прогнозування та прийняття управлінських рішень).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем фінансової безпеки держави зробили вітчизняні та зарубіжні науковці: О.Барановській, О.Василик, О. Власюк, І. Гришуніна, М. Єрмошенко, Т. Єфименко, В. Кудряшов, В. Мартинюк, В. Міщенко, С. Мочерний, В. Сенчагов, Н. Старостенко, В. Шлемко, Н. Яшина [1-11].

Невирішені складові загальної проблеми. Однак питання оцінки та прогнозування загроз в бюджетному секторі під час реформування економіки в умовах нестійкої макроекономічної ситуації, обґрунтування заходів посилення позитивного внеску бюджетної політики в підтримку стабільності фінансової системи потребують додаткового висвітлення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення складу і структури основних елементів системи оцінки фінансової безпеки сектору державних фінансів України з метою формування на державному рівні логічної системи оцінки та прогнозування стану фінансової безпеки держави та його моніторингу, спрямованого на досягнення економічних і соціальних цілей держави, сприяння створенню дієвої системи управління бюджетом.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розроблення організаційно-методичних підходів до впровадження системи оцінки фінансової безпеки держави в сфері державних фінансів потребує першочергового визначення завдання її функціонування, структури, об'єкта та предмета оцінки.

Завдання функціонування цієї системи – дослідження фінансової безпеки сектору державних фінансів України (інституцій, взаємозв'язків між ними) за допомогою множини аналітичних підходів, вироблення рекомендацій щодо коригування державної політики з метою запобігання фінансовим кризам та посилення прозорості державної фінансової політики. Основними етапами процесу функціонування зазначеної системи є: формування інформаційної бази та системи індикаторів фінансової безпеки сектору державних фінансів, проведення моніторингу та аналізу фінансової безпеки сектору державних фінансів, формування звіту про стан фінансової безпеки та вироблення рекомендацій щодо коригування політики з метою посилення стійкості сектору державних фінансів України та запобігання наслідкам негативного впливу фінансових криз (рис. 1).

Під інформаційною базою розуміється множину показників: макроекономічних, агрегованих фінансових звітів і балансів основних інституцій сектору державних фінансів. Макроекономічні показники застосовуються для відображення тенденцій макроекономічного розвитку країни (наприклад зміна ВВП, динаміка цін, обмінний курс тощо). Показники агрегованих фінансових звітів і балансів основних інституцій сектору державних фінансів (державний і місцеві бюджети України, а також державні цільові фонди) відображають їх фінансовий стан та використовуються для визначення напрямів їх розвитку. На основі інформаційної бази формується система індикаторів фінансової безпеки сектору державних фінансів, яка дає можливість оцінити якісний стан сектору державних фінансів, його чутливість до впливу зовнішніх і внутрішніх шоків.

Рис. 1 – Структура процесу оцінки фінансової безпеки сектору державних фінансів України

За інформаційною базою розрахунку, індикатори поділяються на макроекономічні, індикатори агрегованих фінансових звітів і балансів основних інституцій сектору державних фінансів. Слід зазначити, що у світовій практиці існують різні підходи щодо визначення кількості індикаторів фінансової безпеки. Вони залежать від стану, структури та особливостей функціонування фінансового сектору і економіки кожної країни.

За допомогою *моніторингу та аналізу* індикаторів формуються висновки про існуючі та імовірність виникнення нових асиметрій розвитку фінансової та економічної систем, розробляються пропозиції щодо застосування інструментів управління державними фінансами та фінансової системою в цілому.

Об'єктом дослідження є сектор державних фінансів фінансової системи України, до якого входять: державний і місцеві бюджети України, а також державні цільові фонди (Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань). Предметом дослідження є фінансова безпека сектору державних фінансів України.

Поняття фінансової безпеки сектору державних фінансів України у вітчизняній та іноземній наукових школах досі не має остаточного визначення. Тому пропонуємо узагальнююче розуміння фінансової безпеки сектору державних фінансів - це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів, державних цільових фондів та ефективності використання бюджетних коштів.

З огляду на це, оцінка фінансової безпеки сектору державних фінансів - це аналіз можливості сектору державних фінансів забезпечувати економічні та соціальні зобов'язання держави в умовах дії тих чи інших внутрішніх і зовнішніх шоків.

Технічно, аналіз фінансової безпеки сектору державних фінансів фактично є дослідженням співвідношення між його параметрами. При цьому кількість цих параметрів

та їх порогові значення для динамічної системи, якою є підсистема державних фінансів можуть з часом змінюватись, залежно від структури фінансової системи та важливості різних її компонентів на даний час.

Кожний складовий елемент об'єкта дослідження має бути описаний системою показників та індикаторів. Після чого визначаються критичні значення цих індикаторів для сектору державних фінансів України та формалізуються зв'язки між елементами об'єкта дослідження.

Система індикаторів фінансової безпеки сектору державних фінансів є одним з визначальних елементів процесу її оцінки. Якісно розроблена система індикаторів є фундаментальною умовою ефективного моніторингу, аналізу сектору державних фінансів та окремих його елементів. Перелік індикаторів, які використовуються для аналізу фінансової безпеки сектору державних фінансів, може змінюватись залежно від структури фінансової системи та тенденцій її розвитку.

Індикатори фінансової безпеки сектору державних фінансів – це нова сфера економічної статистики, що відображає внутрішні та зовнішні взаємозв'язки підсистеми державних фінансів. З одного боку, вони побудовані на основі пруденційного та комерційного нагляду, що розроблявся з метою контролю за окремими інституціями. З іншого, вони запозичені з основ макроекономічного аналізу, що використовується для моніторингу функціонування економіки країни.

Формуючи систему індикаторів, особливо на етапі ідеологічної побудови та початкового впровадження цієї системи, потрібно намагатись забезпечити якомога повне і якісне інформаційне охоплення характеристик фінансової безпеки сектору державних фінансів.

Пропозиції щодо важливості включення того чи іншого індикатора на певному етапі мають формулювати фахівці, що проводять постійний моніторинг і аналіз розвитку та фінансової стійкості основних складових елементів фінансової системи. Отже, первинним процесом аналізу фінансової безпеки сектору державних фінансів має бути процес аналізу і моніторингу напрямів розвитку основних складових сектору державних фінансів, що включає визначення як переліку індикаторів їх фінансової безпеки, так і їх гранично допустимих параметрів.

Визначення вразливих сторін сектору державних фінансів, що відбувається після аналізу його компонентів, та обґрунтування допустимих значень тих чи інших параметрів, дає змогу окреслити область стійкого та безпечного розвитку сектору державних фінансів та фінансової системи в цілому.

При формуванні системи індикаторів фінансової безпеки сектору державних фінансів необхідно:

- побудувати інформаційну базу, що складатиметься з показників які використовуватимуться для розрахунку індикаторів фінансової безпеки сектору державних фінансів та його моніторингу;
- провести інвентаризацію наявності показників, визначити періодичність та джерела їх отримання, формування інформаційної бази;
- визначення гранично допустимих значень індикаторів.

Враховуючи значну структурованість сектору державних фінансів, розроблення системи індикаторів проводяться за його окремими елементами.

До сектору державних фінансів входять: державний і місцеві бюджети України, а також державні цільові фонди (Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття та Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань). Крім того, сектор державних фінансів містить інформацію щодо обслуговування та погашення державного боргу, який іноді аналізується окремо. В аспекті дослідження фінансової безпеки сектор державних фінансів має досліджуватись з точки зору стану як всього сектору, так і окремих його елементів за наступними індикаторами (табл. 1).

Таблиця 1 – Індикатори фінансової безпеки сектору державних фінансів

№	Назва індикатора	Пояснення	Порогове значення
<i>Показники зведеного бюджету</i>			
1	Рівень дефіциту / профіциту зведеного бюджету відносно ВВП, %	Оцінює рівень розбалансованості зведеного бюджету, який може впливати як на стан всієї фінансової системи, так і окремих її елементів.	не більше 3
2	Рівень виконання плану по доходах зведеного бюджету, %	Оцінює стан наповнення ресурсної бази зведеного бюджету, можливий вплив на рівень дефіциту бюджету.	не менше 98
3	Рівень виконання плану по видатках зведеного бюджету, %	Оцінює стан виконання річних зобов'язань зведеного бюджету, можливий вплив на рівень дефіциту бюджету, грошову та цінову стабільність	не менше 98
4	Рівень перерозподілу ВВП через дохідну частину зведеного бюджету, %	Показує рівень перерозподілу ресурсів через дохідну частину зведеного бюджету	не більше 30
5	Рівень перерозподілу ВВП через видаткову частину зведеного бюджету, %	Показує рівень перерозподілу ресурсів через видаткову частину зведеного бюджету	не більше 30
6	Індекс чистої валютної позиція зведеного бюджету	Вказує на ступінь вразливості зведеного бюджету від валютного ризику. Розраховується як відношення різниці між валютними надходженнями та валютними видатками до загальних доходів зведеного бюджету	не більше 1
7	Рівень надходжень від приватизації відносно ресурсів зведеного бюджету, %	Характеризує залежність зведеного бюджету від надходжень від приватизації.	не більше 5
<i>Показники державного (та гарантованого) боргу</i>			
8	Рівень зовнішнього державного боргу (прямий і гарантований) відносно ВВП, %	Оцінює рівень боргу зведеного бюджету, що дає змогу формувати висновки щодо залежності фінансової системи від якості фінансового стану зведеного бюджету	не більше 30
9	Рівень обслуговування і погашення державного боргу відносно доходів зведеного бюджету, %	Оцінює здатність зведеного бюджету до обслуговування та погашення боргу.	не більше 3
10	Коефіцієнт достатності міжнародних резервів для обслуговування зовнішнього боргу	Характеризує рівень забезпечення зовнішнього державного боргу резервними коштами	не менше 1
11	Відношення річних виплат з обслуговування та погашення зовнішнього (державного та гарантованого) боргу до експорту товарів та послуг, %	Характеризує тягар зовнішнього боргу країни. Розраховується як відношення платежів з обслуговування боргу до надходжень від експорту товарів і послуг	не більше 12

Продовження табл. 1

№	Назва індикатора	Пояснення	Порогове значення
<i>Показники фінансового ринку та податкової політики</i>			
12.	Різниця між середньо-зваженою дохідністю ОВДП* на первинному ринку та обліковою ставкою НБУ; %	Характеризує узгодженість грошово-кредитної. та боргової політики держави, особливо в умовах використання НБУ рефінансування як основного каналу реалізації грошово-кредитної політики	не більше 4
13.	Рівень податкового боргу платників податків, %	Характеризує рівень заборгованості	не більше 1
<i>Показники Пенсійного фонду, державних соціальних цільових фондів та заборгованості по заробітній платі</i>			
14.	Рівень заборгованості бюджету по заробітній платі та соціальним виплатам,%	Характеризує стан платоспроможності зведеного бюджету	не більше 0,1
15	Рівень дефіциту/профіциту Пенсійного фонду відносно ВВП,%	Оцінює рівень розбалансованості Пенсійного фонду, який може впливати як на стан всієї фінансової системи, так і окремих її елементів	не більше 0,3
16	Рівень виконання плану по доходах Пенсійного фонду,%	Оцінює стан наповнення ресурсної бази Пенсійного фонду, можливий вплив на рівень його дефіциту	не менше 98
17	Рівень виконання плану по видатках Пенсійного фонду,%	Оцінює стан виконання річних зобов'язань Пенсійного фонду, можливий вплив на рівень його дефіциту та короткострокову грошову та цінову стабільність	не менше 98
18	Рівень доходів Пенсійного фонду до ВВП, %	Характеризує важливість Пенсійного фонду в фінансовій системі та показує рівень перерозподілу фінансових ресурсів через Пенсійний фонд	не більше 12
19	Рівень видатків Пенсійного фонду,%	Показує рівень перерозподілу фінансових ресурсів через Пенсійний фонд	не більше 12
20	Рівень трансфертів із бюджету у доходах Пенсійного фонду,%	Характеризує рівень залежності Пенсійного фонду від трансфертів з бюджету та рівень покриття власних видатків за рахунок власних ресурсів	не більше 23
21	Рівень заборгованості Пенсійного фонду по пенсіях,%	Характеризує рівень заборгованості Пенсійного фонду по пенсіях	не більше 5
22	Рівень дефіциту державних соціальних цільових фондів (крім Пенсійного фонду),%	Оцінює рівень розбалансованості інших державних соціальних цільових фондів, який може впливати як на стан всієї фінансової системи, так і окремих її елементів	не більше 0,3
23	Рівень виконання плану по доходах державних соціальних цільових фондів (крім Пенсійного фонду),%	Оцінює стан наповнення ресурсної бази інших державних соціальних цільових фондів, можливий вплив на рівень їх дефіциту	не менше 98

Продовження табл. 1

№	Назва індикатора	Пояснення	Порогове значення
24	Рівень виконання плану по видатках державних соціальних цільових фондів (крім Пенсійного фонду),%	Оцінює стан виконання річних зобов'язань інших державних соціальних цільових фондів, можливий вплив на рівень їх дефіциту та короткострокову грошову та цінову стабільність	Не менше 97,5
25	Рівень доходів державних соціальних цільових фондів (крім Пенсійного фонду),%.	Характеризує важливість інших державних соціальних цільових фондів у фінансовій системі та показує рівень перерозподілу фінансових ресурсів через інших державних соціальних цільових фондів	не більше 2
26	Рівень видатків державних соціальних цільових фондів (крім Пенсійного фонду),%	Показує рівень перерозподілу фінансових ресурсів через інших державних соціальних цільових фондів	не більше 2
27	Рівень трансфертів із бюджету у доходах державних соціальних цільових фондів (крім Пенсійного фонду),%	Характеризує рівень залежності інших державних соціальних цільових фондів від трансфертів з бюджету та рівень покриття видатків інших державних соціальних цільових фондів за рахунок власних ресурсів	не більше 0,5
28	Рівень заборгованості державних соціальних цільових фондів по соціальним допомогам, %.	Характеризує стан платоспроможності інших державних соціальних цільових фондів	не більше 3

При формуванні системи індикаторів необхідно враховувати, що для розуміння процесів, які відбуваються в державних фінансах, аналітики мають здійснювати постійний моніторинг та аналіз процесів у кожному з її елементів.

З цією метою, для розрахунку індикаторів фінансової безпеки сектору державних фінансів за кожною окремою однорідною групою інституцій (суб'єктів) сектору повинні бути побудовані агреговані фінансові звіти про прибутки та збитки, а також баланси що відображають запас активів і пасивів.

Розширення переліку індикаторів фінансової безпеки сектору державних фінансів можливе в напрямі деталізації аналізу зведеного бюджету на державний та місцевий бюджет.

Висновки. Отже, складність розбудови підходів до оцінки фінансової безпеки сектору державних фінансів пов'язана з структурованістю об'єкта, що досліджується (державний і місцеві бюджети України, а також державні цільові фонди), а також із недостатнім розвитком систем статистичного спостереження за окремими компонентами цього сектору.

Подальша інтеграція всіх елементів сектору державного управління, в індикаторну систему оцінки фінансової безпеки формуватиме системний погляд на економічні процеси в країні. Це, в свою чергу, підвищить якість моніторингу та аналізу стійкості фінансової системи, сприятиме прийняттю більш ефективних та узгоджених за всіма секторами економіки управлінських рішень, а також створить міцне підґрунтя для побудови у подальшому економетричної моделі фінансової системи України з метою оцінки її стійкості.

Література.

1. **Єрмошенко М.М.** Фінансова безпека держави / М.М.Єрмошенко. – К.: Вища школа, 2001. – 308 с.
2. **Шлемко В.Т.** Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К.: Наукова думка, 1997- 143 с.

3. **Барановській О.І.** Фінансова безпека / О.І. Барановській. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
4. **Єфименко Т.І.** Податкові важелі фінансової безпеки держави. / В кн.: Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку. Т.1 Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації. / За заг. ред. А.І. Даніленка.- К.Фенікс, 2008. – С. 351-363.
5. **Власюк О.С.** Особливості світової фінансової кризи та стратегічні напрямки антикризового регулювання в Україні / О.С. Власюк // Стратегічна панорама, №3 – 2009. – с.3-14 (247 с.).
6. **Сенчагов В.К.** Экономическая безопасность: Производство-Финансы-Банки / Под ред. В.К. Сенчагова. - М.: ЗАО «Финстатинформ», 1998. – 621 с.
7. **Міщенко В.І.** Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи: Інформаційно-аналітичні матеріали / За редакцією д.е.н., проф. В.І. Міщенко, к.е.н., доц. О.І. Кіресва і к.е.н. М.М. Шаповалової – Київ : Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 97с.
8. **Василик О.** Фінансова безпека // Економічна енциклопедія: У 3 т.- Т.3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп.ред) та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2002 – 952 с.
9. **Мартинюк В.П.** Методологічні основи оцінки стану фінансової безпеки держави / В.П. Мартинюк // Фінанси України. - 2003. - №2. - С.119-123.
10. **Старостенко Н.** Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста / Н. Старостенко // Економіка України. - 2005. - № 8. - С.38-47.
11. **Яшина Н.И.** Совершенствование теоретических и практических основ оценки финансового состояния и качества управления бюджетами в целях повышения эффективности управления финансовыми ресурсами территории / Н.И.Яшина, И.А. Гришунина // Финансы и кредит. - 2006. - № 4 (208). - С.2 - 11.

Стаття надійшла: 02.12.2011 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Мельник В.М.

УДК 332.624: 336.225.613

ФІСКАЛЬНІ ТА РЕГУЛЮЮЧІ ЕФЕКТИ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК В УКРАЇНІ

Мельник В.М., доктор екон. наук, професор
ПВНЗ "Європейський університет", м. Київ
Борзенкова О.Д.
Одеський інститут фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

Анотація. У статті розкривається специфіка адміністрування податку на прибуток підприємств. Надана характеристика основних ефектів адміністрування цього податку та означено напрямки покращання управлінської діяльності у сфері справляння.

Ключові слова: податок на прибуток, адміністрування податків, облік платників, облік надходжень, масово-роз'яснювальна робота, прогнозно-аналітична робота, контрольньо-перевірочна робота.

The abstract. The specificity of the enterprises profit tax administration is revealed in the article. The characteristic of main effects of this tax directions administration and the main directions of administrative activity improvement in collection sphere are also granted.

Keywords: the profit tax, administration of taxes, the account of payers, the account of receipts, mass-quantities-explanatory work, predicting-analytical work, control-verifying work.

Постановка проблеми. З точки зору ефективного функціонування будь-якого податку важливу роль відіграє управління процесом справляння. Адміністрування податку здатне посилювати або, навпаки, послаблювати ефекти справляння. Через